

TELEGRAPH Olomouc

DAT6

Semestrální práce
ZS 2024

Ondřej Chodura, Filip Hanáček

Konzultant: PhDr. Miroslav Pavel, Ph.D.

OBSAH

Úvod	2
Kritika zdrojů	2
Původní	
Historie areálu	3
Odkaz Roberta von Liebena	4
Průmyslová architektura	4
Urbanistický kontext areálu	6
Vložené	
Záměr investora	10
Přístup architektů	10
Popis nového stavu	12
Závěr	16

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Adresa: Jungmannova 802/3, 77900 Olomouc – Hodolany

Původní

Autor: neznámý
Realizace: před rokem 1927

Vložené

Autor: studio Ječmen, Lukáš Blažek, Eva Blažková
Realizace: 2016-18

ÚVOD

Semestrální práce se zabývá konverzí bývalé průmyslové budovy ze 30. let 20. století na multifunkční objekt galerie umění – Telegraph. Ta se nachází v blízkosti hlavního nádraží v Olomouci a historicky byla součástí, dnes už neexistujícího, širšího průmyslového areálu. Samotná budova nebyla nijak velmi významná svým technickým řešením, umělecko-architektonickou podobou, nebo historickým významem pro své okolí, a proto není a nebyla součástí institucionální památkové ochrany. I přes to se jí dostalo důstojného zacházení, když v nedávné době prošla konverzí a celkovou renovací na kulturně galerijní provoz podle návrhu architektů ze studia Ječmen. Za pozornost nepochybně stojí, že takto nákladnou a pečlivou přestavbu inicioval a financoval soukromník.

Práce se zabývá historií areálu, odkazem vynálezce Roberta von Liebena, kontextem areálu a samotnou konverzí budovy s důrazem na původní a vložené.

KRITIKA ZDROJŮ

Práce se opírá hlavně o zdroj ve formě magisterské diplomové práce Terezy Adamcové „Továrny na kulturu?“, která shrnuje všechny dostupné a známe zdroje, a na kterou jsme byli odkázáni i autory konverze objektu. Dalším zdrojem informací byla Industriální topografie od Výzkumného centra průmyslového dědictví FA ČVUT v Praze, historické mapové podklady a literatura industriální architektury.

Obrázek 1, zdroj: <https://telegraph.cz/o-telegraphu>

PŮVODNÍ

Historie areálu

Budova současné galerie byla součástí širšího areálu průmyslových budov. Historie areálu začíná v roce 1904, kdy zde byla olomouckými obchodníky založena výroba galvanických článků. O dva roky později ji koupil vídeňský vynálezce Robert von Lieben. Ten celý areál nechal předělat podle projektu inženýra Eduarda Pabritze a produkci rozšířil o výrobu telegrafů, zvonků, telefonů a přepínačů.

Od roku 1910 areál vystřídal několik nových majitelů. Až na konci 20. let, kdy areál vlastnila akciová společnost Telegrafia, vznikla v areálu samotná budova zkoumaného Telegraphu. Bohužel dosud nebyly nalezeny žádné její historické plány, ani fotografie a není znám ani její autor.

Po znárodnění areál spadal pod správu strojírenského podniku TOS, který v budově Telegraphu provozoval učňovské středisko. Velká část areálu byla v období do roku 1989 postupně zbourána.

V 90. letech v budově sídlil chladírenský podnik a po novém miléniu soukromá Moravská vysoká škola. V tomto období byly zničeny nosy schodiště a otevřené prostory byly předěleny příčkami. Budova byla v částečném používání, a to až do roku 2015, kdy ji zakoupil právník a podnikatel Robert Runták.^{1 2 3}

¹ ADAMCOVÁ, Tereza. Továrny na kulturu? Magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, 2023.

² Industriální topografie. Online. Dostupné z: <http://www.industrialnitopografie.cz/karta.php?zaznam=V014002>. [cit. 2025-01-02].

³ BERAN, Lukáš; VALCHÁŘOVÁ, Vladislava a ZIKMUND, Jan. Industriální topografie - Olomoucký kraj. České vysoké učení technické, 2013. ISBN 978-80-01-05230-3.

Odkaz Roberta von Liebena

Robert von Lieben byl vídeňský vynálezce a podnikatel přelomu 19. a 20. století, který pocházel z bohaté židovské vídeňské rodiny. V roce 1906 koupil zmiňovaný olomoucký areál, ve kterém začal s výrobou komponentů pro telefonii. V té době se začal zabývat problémem ztráty telefonního signálu. Ten je schopný se měděnými dráty šířit jen do maximálně 750 km. Existující opakovače signálu byly schopné sice informaci zesílit, ale za cenu velké ztráty kvality přenosu. Na delší spojení byly tedy telefonní hovory prakticky nemožné. Robert von Lieben se tedy začal zabývat myšlenkou využití vakuové elektronky pro kvalitní zesílení signálu. V roce 1908 prodal svůj olomoucký podnik a plně se věnoval bádání, které v roce 1910 úspěšně zakončuje patentem funkčního zesilovacího relé.

I když neměla osoba Roberta von Liebena v historii olomoucké továrny dlouhého trvání, je osobností důležitou, ke které se v historii jinak nijak významného areálu průmyslových budov, částečně odkazuje současná identita budovy Telegraphu. A to i přes fakt, že samotná budova galerie vyrostla až dávno po prodeji areálu jiným majitelům. Jeho osobnost však pomáhá ukotvit budovu v čase a buduje její obraz kreativního vynálezavého ducha.^{4 5}

Průmyslová architektura

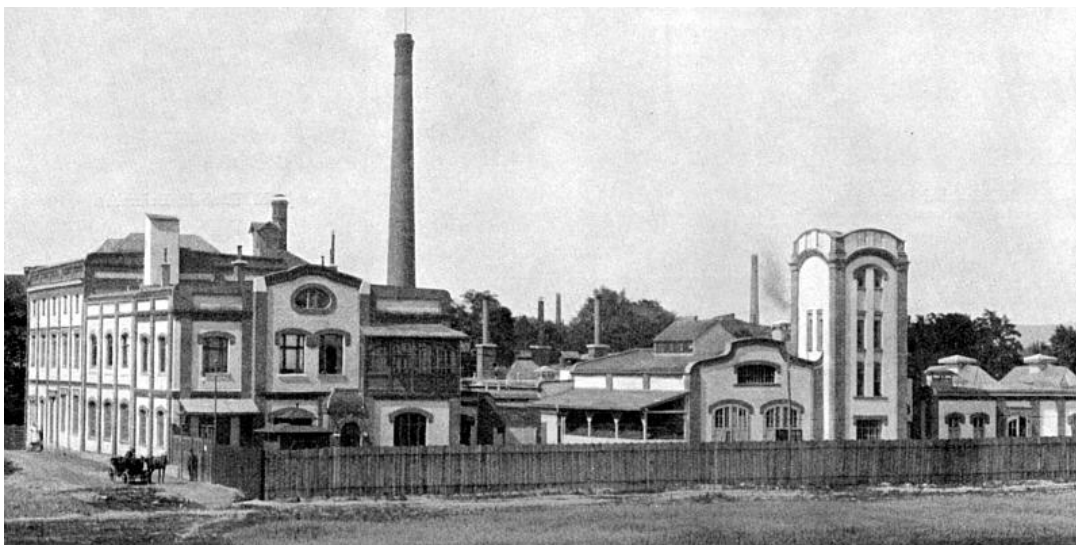
Vývoj továrních budov z architektonického pohledu odráží nejen technologický pokrok, ale také společenské změny a estetické preference jednotlivých období. Od počátků průmyslové revoluce až po moderní meziválečné továrny se architektura těchto objektů proměňovala v souladu s měnícími se potřebami průmyslu, dostupností materiálů ale hlavně kulturními vlivy.

To se samozřejmě odrazilo i v podobě námi zkoumaného areálu. Budovy předcházející vzniku Telegraphu by se daly označit za klasickou průmyslovou výstavbu konce 19. a začátku 20. století. Charakteristickou svojí historizující zdobností, která měla podnik hlavně reprezentovat.

Samotná budova Telegraphu, která vznikla na konci 20. let by se dala popsat už jako jednoduchá, ne však nutně radikálně moderní funkcionalistická architektura. A to hlavně kvůli své formě, která navazovala na sousední budovy například svým tvarově zdobným zakončením atik, nebo římsou nad prvním podlažím, kterou bychom v přísně funkční průmyslové architektuře, například Baťovského Zlína, hledali marně. Co se dá určitě připsat vítězství funkce na formou je rozmístění a velikost okenních otvorů, které už nepodléhají přísné rytmizaci fasády. Současná byla budova i svou železobetonovou konstrukcí.

⁴ Robert von Lieben. Online. ETHW. Dostupné z: https://ethw.org/Robert_von_Lieben. [cit. 2025-01-02].

⁵ Vacuum tube, Robert von Lieben. Online. Vacuum tube archive. Dostupné z: <https://vacuumtubearchive.com/lieben-lrs-relay-2/>. [cit. 2025-01-02].

Obrázek 4, pohled na areál z dnešní Fibichovy ulice, nedatováno, zdroj:
<http://www.industrialnitopografie.cz/karta.php?zaznam=V014002>

Obrázek 3, pohled na budovu Telegraphu před rekonstrukcí, na křižení ulic Smetanova
a Jungmannova, 2013, zdroj:
<http://www.industrialnitopografie.cz/karta.php?zaznam=V014002>

Urbanistický kontext areálu

Bývalý průmyslový areál se nachází v části Olomouce zvané Nové Hodolany. Jedná se o východní předměstí tehdejší pevnosti Olomouc, skrz které byla od roku 1841 vedena hlavní trať Vídeň-Olomouc. Ta rozdělila původní obec na „staré“ Hodolany a na část Nové Hodolany, která se rozvíjela v přednádrazním prostoru. A právě v prostoru Nových Hodolan, podél železniční trati, začal v druhé polovině 19. století bujet lehký průmysl. Průmyslový areál, jímž je zkoumaná budova součástí byl vystavěn v ploše celého bloku naznačeném v zastavovacím plánu okolí Olomouce z roku 1855 od Ing. F. Domka.

Od hlavního nádraží byl v územních plánech od konce 19. století navrhován trojzubec nových městských tříd. Hlavní a nejstarší zastavěná je Masarykova třída, která spojuje nádraží přímo s historickým centrem města, od kterého se zástavba ulice mění od činžovních domů 19. století, přes obytné domy 20. a 30. let 20. století, až po bytové domy socialistického realismu. Druhou realizovanou osou trojzubce je třída Kosmonautů, která začala vznikat v 70. letech společně s panelovým sídlištěm. Dokončena však byla až koncem 90. let, kdy se přes řeku Moravu napojila na ulici 17. listopadu.

Námi zkoumaný průmyslový areál, se nachází v místech, kterými měl být veden poslední ze tří směrů trojzubce. K jeho realizaci, ale nikdy nedošlo. Původní blok areálu je obklopen různými typy zástavby z různých období. Jako první vznikly u areálu bytové domy, a to na přelomu 19. a 20. století, které v 50. letech doplnily další bytové domy. Areál byl od 70. let postupně bourán. Z celého areálu zůstaly stát jen tři budovy. Největším stavebním a urbanistickým zásahem na místě bývalé továrny je stavba areálu „regionálního centra Olomouc“ z roku 1997-2003.

Budova se tedy nachází v neukotveném a nepřehledném prostředí, kde se střetávají budovy různého účelu, z různých dob a různé velikosti. Právě možná i tento fakt umožnil budově „přežít“ a začlenit se do svého okolí bez větších problémů.^{6 7 8 9 10}

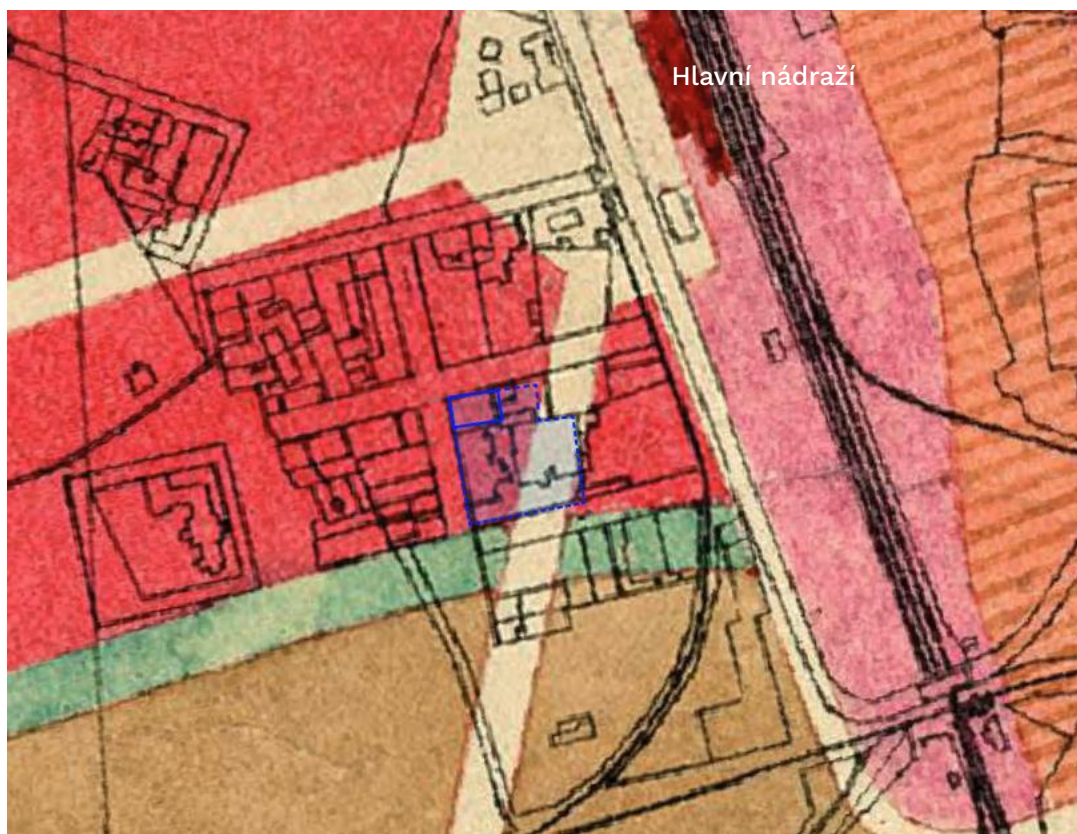
⁶ DOMEK, F. Stadterweiterung der K. Hauptstadt Olmütz und Bebauungs-Plan der angrenzenden Gemeindegebiete Hodolein, Bleich, Neu-Greinergerasse bis Powel und Neustift. Online. VKOL. Dostupné z: https://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/i.jsp?pid=uuid:842d89dc-221c-4b43-a74a-237908054d62#map-page_uuid:1f6474ed-2fcc-454f-ad1b-4609626e32d8. [cit. 2025-01-05].

⁷ Historie Hodolan. Online. Dostupné z: <https://www.hanackyvecernik.cz/spolecnost/zajimavosti/z-historie-olomouckych-ctvrti-hodolany>. [cit. 2025-01-02].

⁸ Regionální centrum Olomouc. Online. Dostupné z: <https://www.stavebnictvi3000.cz/clanky/regionalni-centrum-olomouc>. [cit. 2025-01-02].

⁹ Historické územní plány. Online. Dostupné z: <https://www.olomouc.eu/o-meste/uzemni-planovani/zajimavosti/historicke-uzemni-plany>. [cit. 2025-01-02].

¹⁰ Historické letecké snímky. Online. Dostupné z: <https://www.olomouczvysky.upol.cz/>. [cit. 2025-01-02].

Obrázek 6, Územní plán 1930, zobrazuje plánované ulice „trojzubce“, přerušovanou čarou zvýrazněn rozsah areálu, plnou označena budova Telegraphu, zdroj: https://portal.nasemapy.cz/app/olomouc/up_hist/view/

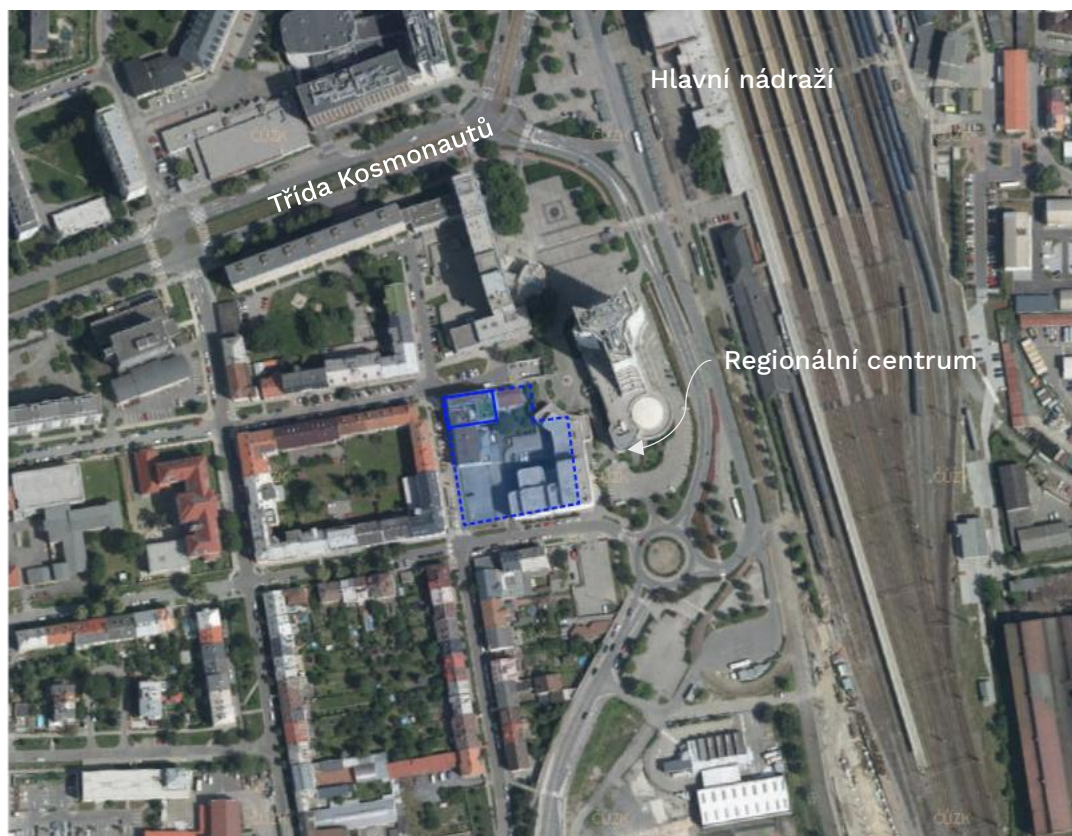
Obrázek 5, Letecký snímek 1927, zobrazuje výrobní areál ve svém největším rozsahu, přerušovanou čarou zvýrazněn rozsah areálu, plnou označena budova Telegraphu, zdroj: <https://www.olomouczvysky.upol.cz/>

Obrázek 8, Letecký snímek 1978, zobrazuje zdemolovaný areál a výstavbu třídy Kosmonautů, přerušovanou čarou zvýrazněn rozsah areálu, plnou označena budova Telegraphu, zdroj: <https://www.olomouczvysky.upol.cz/>

Obrázek 7, Letecký snímek 2000, zobrazuje výstavbu „regionálního centra“ na bývalých pozemcích výrobního areálu, přerušovanou čarou zvýrazněn rozsah areálu, plnou označena budova Telegraphu, zdroj: <https://www.olomouczvysky.upol.cz/>

Obrázek 9, Letecký snímek 2020, zobrazuje aktuální stav už přestavěného objektu Telegraphu, přerušovanou čarou zvýrazněn rozsah areálu, plnou označena budova Telegraphu, zdroj: <https://www.olomoucvysky.upol.cz/>

VLOŽENÉ

Záměr investora

V roce 2015 získala industriální budova nového majitele, českého podnikatele a sběratele umění, který v ní spatřil potenciál pro nový život. Už při jejím pořízení se spojil s architekty, aby vyhodnotili stav konstrukce a možnosti realizace své vize. Záměr proměnit budovu v galerii s doprovodnými funkcemi – hostelem, multifunkčním kinem, kavárnou, coworkingem, dílnou a fotoateliérem – představoval ambiciózní plán, který měl respektovat původní charakter stavby a zároveň ji posunout do 21. století.

Investor si nechal posoudit betonové konstrukce, ty totiž byly už v době výstavby na hranici únosnosti. Sloupy byly vyztuženy a základy zpevněny mikropiloty, aby objekt unesl nové plánované funkce.

Původní plán zahrnoval široké spektrum funkcí, které měly dohromady vytvořit živý prostor pro kulturu, tvorbu i odpočinek. Plánem bylo odkoupit i vedlejší budovu, kde by mohlo být umístěno technické zázemí, aby se ulehčilo nosnému skeletu. Tento záměr ale nevyšel, proto ze stavebního programu byl vyškrtnut hostel a fotoateliér.^{11 12}

Přístup architektů

Architekti přistoupili k budově s filozofií, která ji vnímala jako neutrální pozadí pro umění, spíše než jako dominující prvek. Jejich cílem bylo zbavit budovu nánosů nevhodných úprav z minulosti, zatímco zachovali její autentické rysy a nedokonalosti, které vypovídají o její historii. Tento přístup se odrazil například v ponechání olejových skvrn, připomínajících její industriální minulost, nebo v odhalení trhlin v betonu, které byly vyztuženy a opraveny epoxidovou pryskyřicí. V duchu tohoto respektu ke stávajícímu charakteru budovy byly ve stěnách a střepech zachovány původní dřevěné špalíčky – drobné detaily, které vyprávějí o její průmyslové minulosti.

Podstatnou proměnou prošlo také schodiště, jež se stalo nejen vertikální spojnici pater, ale i zdrojem přirozeného světla. Nad schodištěm byl vytvořen světlík, široký půl modulu, který se táhne celou výškou budovy. Tento architektonický zásah zlepšil nejen světelné podmínky, ale také přidal prostoru vzdušnost a vertikální dynamiku.^{11 12}

¹¹ ADAMCOVÁ, Tereza. Továrny na kulturu? Magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, 2023.

¹² *Telegraph – Studio Ječmen*. Online. Dostupné z: <https://jecmen.com/cs/projekt/telegraph>. [cit. 2025-01-30].

Obrázek12, Boční pohled na budovu, jde přehledně vidět loftová nástavba s uměleckou instalací Michala Škapy, která znázorňuje neonové hlavy 8 zakladatelů Telegraphu, zdroj: <https://jecmen.com/cs/projekt/telegraph>

Obrázek11, Nově probouraný světlík na šířku půl modulu, zdroj: <https://jecmen.com/cs/projekt/telegraph>

Obrázek10, Přiznané praskliny, které byly vyztuženy epoxidovanou pryskyřicí v hlavním výstavním prostoru, zdroj: autor

Popis nového stavu

Budova Telegraphu je členěna do několika funkčně odlišených pater. Architekti se inspirovali etážovostí výroby, kde v každém patře byla jiná část tovární výroby. Tento princip je zachován i v jejich návrhu. V přízemí se nachází recepce, zázemí a hlavní galerijní prostory. Druhé patro je věnováno coworkingu. Ve třetím patře sídlí kavárna propojená se společenským sálem kina a venkovním atriem. Nejvyšší úroveň tvoří černá střešní nástavba loftu, koncipovaná jako měšťanský salon s apartmány pro hostující umělce, a terasa sloužící k uměleckým instalacím a kulturním akcím.

Galerijní prostory v Telegraphu se inspiřují modelem „White Cube“, kde bělostné stěny a leštěný beton vytvářejí neutrální prostředí, které dává vyniknout vystaveným dílům. Tento minimalismus však není sterilní – architekti zachovali surovost původních materiálů, drobné kazy a nepravidelnosti, které připomínají historii budovy. Výstavní plocha se neomezuje jen na hlavní galerii, ale plynule se rozšiřuje do recepce, chodeb i schodiště, čímž vzniká dojem otevřené, neustále se měnící expozice.

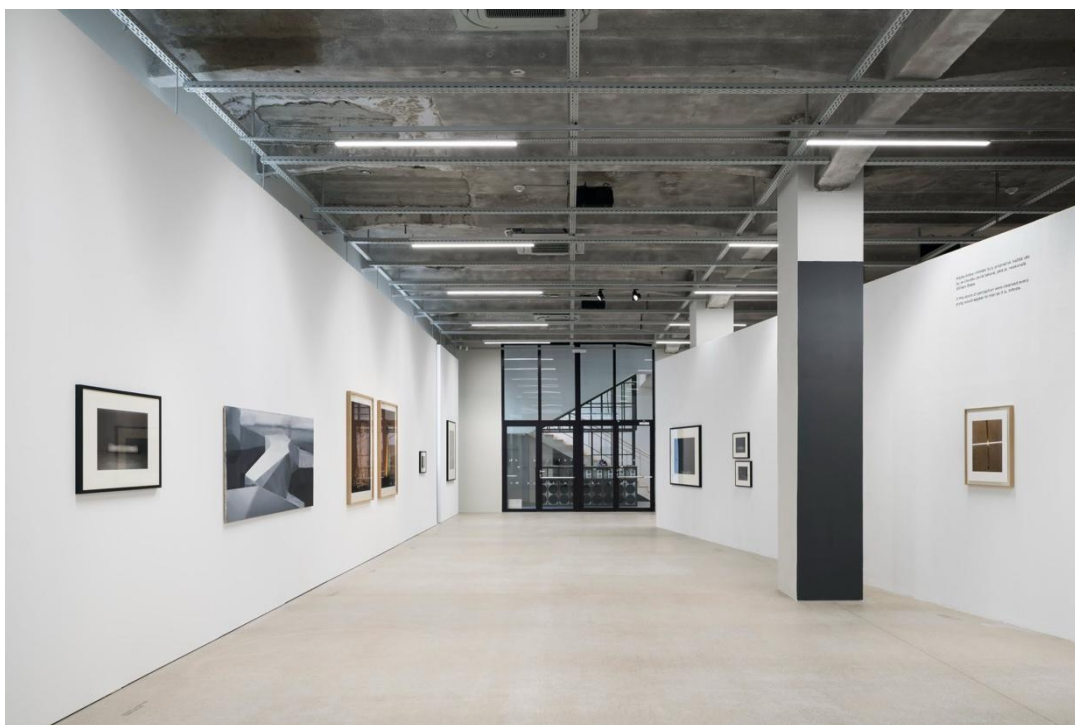
Projekt si neklade za cíl doslovnou rekonstrukci původního továrního charakteru, ale jeho volnou reinterpretaci. Tento přístup je patrný především v coworkingových prostorách, kde se barvy a materiály inspirované továrními interiéry propojují s moderním designem. Pracovní stoly připomínají ponky, knihovny odkazují na šatní skřínky dělníků a barevná paleta čerpá z odstínů strojních součástí – zelená jako barva soustruhů, modrá jeřábová, oranžová jako rukojeti nástrojů. Tento surový rámec je zjemněn množstvím rostlin, které dodávají prostoru organickou měkkost.

Namísto tradiční horizontální distribuce veřejných funkcí se Telegraph vydává jinou cestou – jeho prostory jsou vrstveny vertikálně. Zatímco galerie a coworking vytvářejí základ, nejvyšší patro přináší překvapivý kontrast v podobě loftového prostoru. Tato nástavba, řešená jako černá plechová krabice, ostře kontrastuje se světlými prostory pod sebou. Její koncepce vychází z inspirace galerií ve Vile Paris od Le Corbusiera – dramatická, ale přívětivá, koncipovaná jako současný měšťanský salon, kde se setkává umění, gastronomie a společenský život. Černá kulisa loftu dává vyniknout třem klíčovým prvkům: nerezové kuchyni, jídelnímu stolu s motivem hanáckého šátku a dominantní pohovce.

Loft také obsahuje dvě ložnice s koupelnami, přičemž každá z nich je koncipována jako jedinečný prostorový zážitek. Stěny jsou obloženy trapézovým plechem, který odkazuje na fasádu nástavby. Každá ložnice má odlišný charakter – jedna s postelí zasazenou do niky, druhá s výrazným baldachýnem. Koupelny jsou řešeny jako prosklené kabiny a prostor mezi nimi je oddělen průsvitnou látkou. Barevná paleta navazuje na celkovou estetiku loftu, avšak s hravějším a dynamičtějším vyzněním, které lze dále podtrhnout volitelnou barevností osvětlení.

Toto vertikální vrstvení funkcí vrcholí otevřenou terasou, která propojuje interiéru s exteriérem a zároveň slouží jako prostor pro umělecké instalace či kulturní akce. Právě zde se naplno projevuje propojení architektury a umění, které je základní ideou celé budovy.

Dominantním prvkem fasády se stala neonová instalace výtvarníka Michala Škapy – osm svítících hlav symbolizujících zakladatele Telegraphu. Toto umělecké dílo nejen že oživuje uliční prostor, ale stává se vizuálním symbolem propojení industriální minulosti s kreativní budoucností.^{13 14 15}

Obrázek13, Hlavní výstavní prostory „White Cube“

zdroj: <https://www.earch.cz/architektura/clanek/vyslouzila-tovarna-na-telegrafy-se-stala-platformou-pro-soucasne-umeni-olomouce>

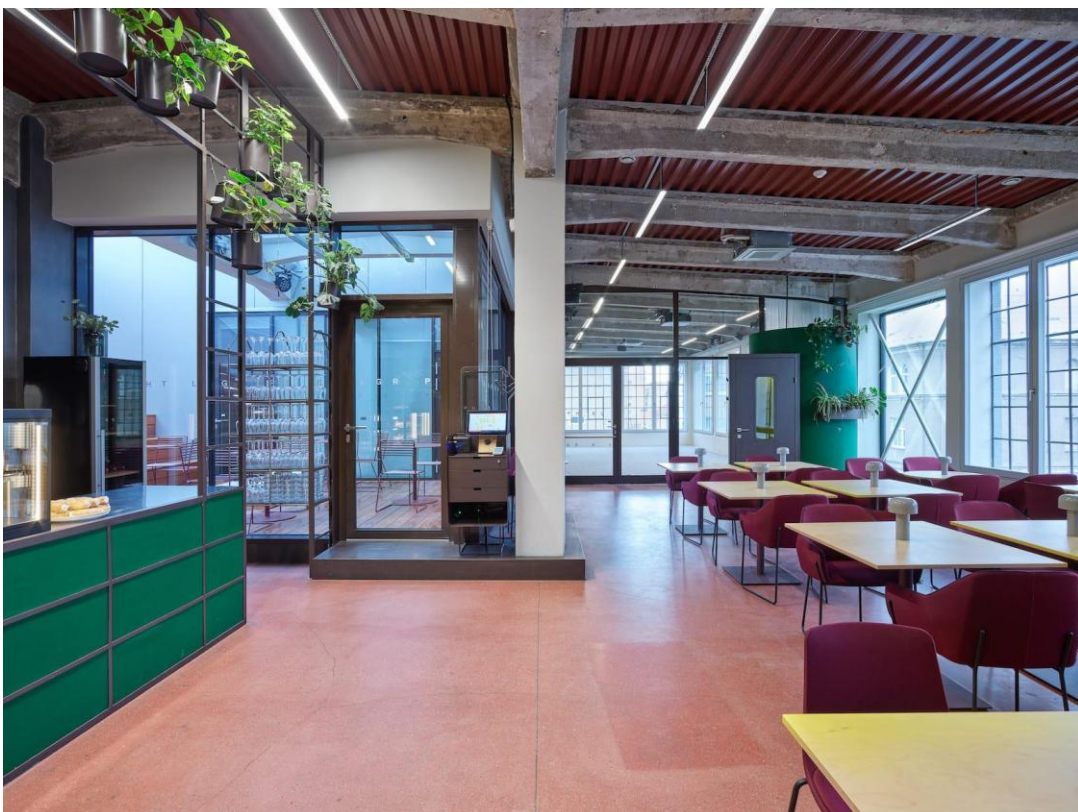
¹³ ADAMCOVÁ, Tereza. Továrny na kulturu? Magisterská diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita, 2023.

¹⁴ *Telegraph* - Studio Ječmen. Online. Dostupné z: <https://jecmen.com/cs/projekt/telegraph>. [cit. 2025-01-30].

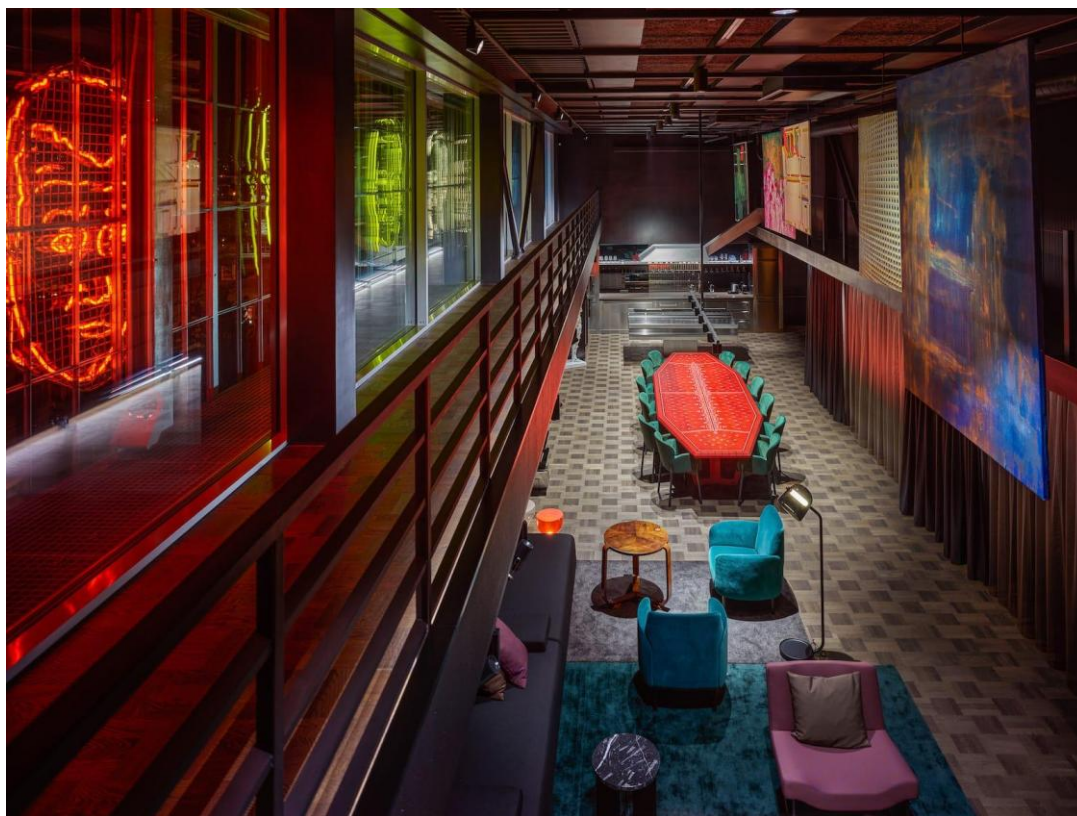
¹⁵ *Vyslouzila továrna na telegrafy se stala platformou pro současné umění Olomouce*. Online. 2022. Dostupné z: <https://www.earch.cz/architektura/clanek/vyslouzila-tovarna-na-telegrafy-se-stala-platformou-pro-soucasne-umeni-olomouce>. [cit. 2025-01-30].

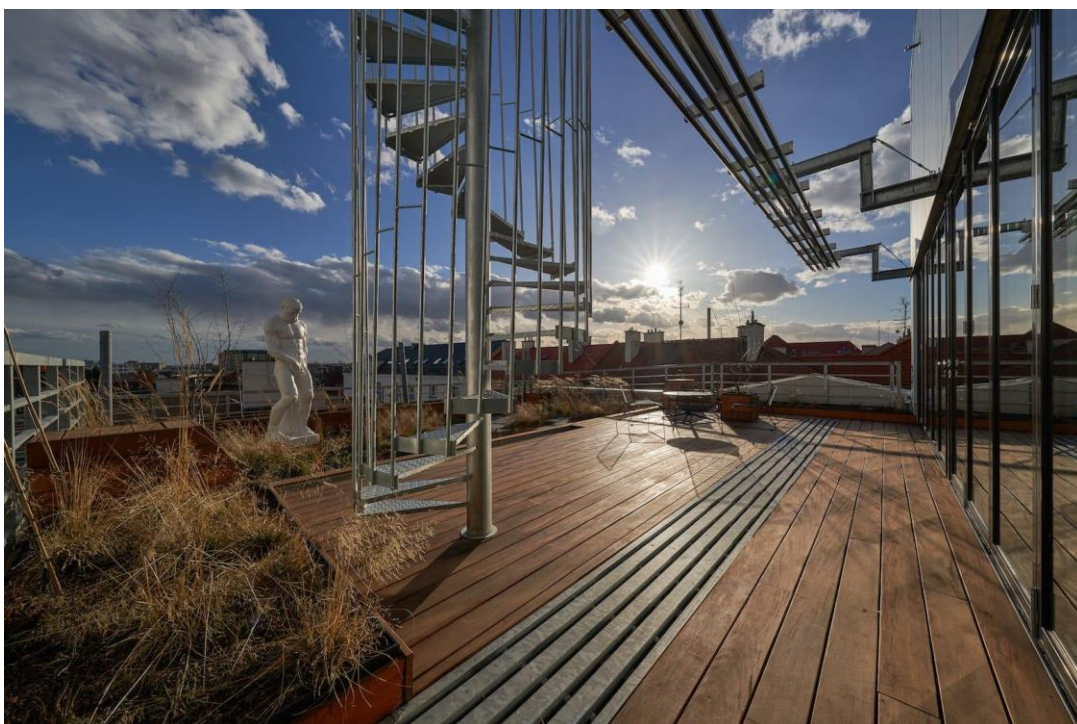
Obrázek15, Coworking ve 2.NP
zdroj: <https://jecmen.com/cs/projekt/telegraph>

Obrázek14, kavárna s průhledem do venkovního atria ve 3.NP
zdroj: <https://jecmen.com/cs/projekt/telegraph>

Obrázek16, Velký otevřený prostor nástavby loftu ve 4.NP
zdroj: <https://jecmen.com/cs/projekt/telegraph>

Obrázek17, venkovní terasa, kde jsou i umělecká díla
zdroj: <https://jecmen.com/cs/projekt/telegraph>

ZÁVĚR

Rekonstrukce industriálních staveb není jen technickou výzvou, ale především otázkou paměti, identity a nového architektonického vyprávění. Každá konverze je interpretací. Každý zásah je výpovědí o vztahu k dědictví místa. Rekonstrukce Telegraphu zachovává hrubou hmatatelnost původní fabriky, avšak skrze architektonické gesto ji přetváří v prostor dialogu mezi historií a současností. Ponechání prasklin, otisků minulosti a surových textur je vědomou volbou – místo nemá být sterilní, ale dýchat svou vlastní pamětí. Nové vrstvy – galerie, coworking, loft – se do této struktury vkládají jako vrstvy času, které se vzájemně prostupují, aniž by se rušily.

Je otázkou, zda tato přeměna respektuje svůj původ, nebo se od něj vzdaluje. Je to stále fabrika, nebo už jen její estetizovaný odraz? Architektura je vždy reinterpretací, nikdy přesným opakováním. A možná je právě tohle klíčem k úspěšné konverzi: ne snaha o zachování minulosti v její rigidní podobě, ale schopnost dát jí nový význam. Telegraph tak není jen budovou – je metamorfózou prostoru, kde industriální strohost přechází do živé současnosti.

Tento příklad rekonstrukce není jen o jedné konkrétní budově, ale o širším fenoménu přetváření industriálního dědictví v novou hodnotu. Je důkazem, že architektura nemusí být jen o stavění, ale i o citlivém naslouchání místu a o schopnosti přeložit jeho příběh do současného jazyka. A autorům i provozovatelům Telegraphu se to podařilo.